
OMAGIERI ȘI ANIVERSĂRI

VASILE COROBAN ȘI LITERATURA UNIVERSALĂ*

Vasile Coroban (1910-1984) poate fi considerat unul dintre puținii istorici și critici literari de la noi care în îndelungata sa activitate în domeniu a împletit armonios studiul literaturii naționale cu cel al literaturii universale. Și nu este vorba doar de obișnuitele articole publicate în presa noastră periodică cu prilejul aniversărilor din ziua nașterii sau a morții unor scriitori de valoare universală, articole care își au rolul lor în popularizarea valorilor literare și culturale universale. În cazul lui Vasile Coroban avem în vedere, în primul rând, studiile, articolele și eseurile consacrate fie nemijlocit unor aspecte ale creației scriitorilor de peste hotare, fie unor probleme teoretice sau istorico-literare, din care nu lipsesc referințele la numeroși autori străini și la operele acestora. Cele mai multe dintre aceste referințe la istoria literaturii universale aveau menirea nu numai de a concretiza printr-un șir de exemple dintre cele mai elocvente anumite probleme sau noțiuni, ci și de a consolida unele gânduri ale criticului și istoricului nostru literar despre fenomenul analizat. Aproape tot ce a scris Vasile Coroban, considerat „patriarhul criticii moldovenești”, nu numai lucrările dedicate teoriei operei literare, după cum menționa Anatol Gavrilov [1, p. 4-5], „demonstrează elocvent cât de mult câștigă aspectul teoretico-literar când este concretizat prin exemple revelatorii din istoria literaturii naționale și universale, cititorului oferindu-i-se nu un schelet teoretic confecționat din noțiuni abstracte, ci fenomenul artistic însuși în carne și oase, tratarea teoretică fiind realizată într-un stil sugestiv și antrenant”. Uneori găsim în aceste incursiuni ale lui Vasile Coroban în domeniul literaturii universale idei sau reflecții originale, profunde, care ar fi putut fi dezvoltate și valorificate ulterior în propriile scrieri sau ale altor critici și istorici literari. Ultimii, din păcate, nu s-au prea aplecat asupra acestor idei și gânduri, încât astăzi am putea pune problema necesității recuperării, în cadrul întregii moșteniri literare corobaniene, a aspectului ce ține de atitudinea lui Vasile Coroban față de literatura universală și a locului acesteia în scrierile sale istorico-literare.

Personalitatea și calitățile scrisului critic al lui Vasile Coroban au fost apreciate înalt de marea majoritate a colegilor de breaslă. În prefața la volumul *Scrieri alese* (1983) Anatol Gavrilov menționa: „Solidă sa cultură filologică (nemaîntâlnită la criticii din generațiile următoare, care, porniți pe calea unei specializări excesive a preocupărilor lor științifice, nu mai pot îmbrățișa filologia ca pe un ansamblu de discipline strâns legate prin spiritul lor interior) își găsește o împlinire firească în preocupările sale de ordin teoretico-literar, materializate în numeroase articole mai mari sau mai mici” [1, p. 4]. Pentru Mihai Cimpoi „Vasile Coroban a excelat în fond în domeniul studiului comparat, aducând în câmpul demonstrației critice fapte din același context ideatic spicuite din diferite arealuri culturale” [2, p. 3].

În rândurile ce urmează vom încerca să schițăm doar unele dintre modalitățile de receptare a valorilor literaturii universale în câteva dintre cele mai cunoscute lucrări ale

* Articolul este consacrat centenarului nașterii distinsului critic literar Vasile Coroban.

pasionatului și neobositului cercetător literar care a fost și rămâne Vasile Coroban. Vom începe cu monografia *Romanul moldovenesc contemporan* (1969), lucrare de referință în bibliografia literaturii noastre, tradusă și în limba rusă și publicată la editura moscovită „Sovetskii pisateli”, lucru mai rar întâlnit în istoria noastră literară din perioada respectivă. Monografia lui Vasile Coroban a beneficiat de mai multe recenzii și aprecieri din partea criticii de specialitate, dar un aspect al acestei lucrări, deși a fost remarcat de cele mai multe ori doar în trecut, merită, în opinia noastră, o atenție deosebită. Este vorba despre ceea ce în teoria și practica receptării literaturilor străine într-un spațiu cultural național se numește nivelul interpretării critice.

În *Romanul moldovenesc contemporan* referințele la literatura universală nu numai că abundă, ca nicăieri, poate, în scrierile lui Vasile Coroban consacrate literaturii contemporane, dar și servesc drept punct de plecare și bază pentru realizarea cercetării întreprinse. Primul capitol al acestei monografii – *Originile romanului modern* – reprezintă o adevărată istorie a romanului european, din Antichitate până în secolul al XX-lea, făcând dovada unei cunoașteri temeinice a istoriei literaturii universale privite din perspectiva constituirii și evoluției genului romanesc. Scrierile narative din Egiptul antic, legendele biblice, operele în proză cu o fabulație romanescă aventuroasă din epoca elenistică sau alexandrină, care pun începuturile romanului grec antic, romanele lui Apuleius și Petronius din literatura latină, genurile și speciile marginale din literatura antică greco-latină (dialogul socratic, satira menipee, pamfletele, diatribele etc.), folclorul carnavalesc al popoarelor romanice, romanele cavalești medievale, speciile literaturii satirice și didactice medievale, cărțile populare germane, nuvelistica renascentistă, proza picarescă spaniolă, în sfârșit, marile romane ale Renașterii *Don Quijote* și *Gargantua și Pantagruel* – toate își găsesc locul cuvenit în această prezentare a originilor romanului modern, urmărit ulterior prin contribuțiile și valorificările clasicismului și iluminismului, ale romantismului și realismului din secolul al XIX-lea. Dimensiunea istorico-literară a acestui capitol este completată de cea teoretico-literară, Vasile Coroban apelând la lucrările lui M. Bahtin, la cele ale unor teoreticieni sovietici ai romanului (V. Kojinov, M. Kuznețov ș.a.), dar și la multe altele ale unor cercetători străini (René Etiemble, Horst Baader, Rita Schober, Fritz Martini, Vido Hempel, Walter Pabst, Käte Hamburger, André Bonnard, Geneviève Delattre, Giulio Nassi ș. a.), ale căror lucrări au fost consultate în original și despre care aproape nimeni dintre contemporanii lui Vasile Coroban nu cunoștea nimic.

Dar dacă vasta erudiție și cultură filologică parcă era absolut necesară la redactarea unui asemenea capitol ca *Originile romanului modern*, cu atât mai prețioase sunt referințele la marii scriitori ai literaturii universale în celelalte capitole ale monografiei. Vasile Coroban era ferm convins că numai sprijinindu-se pe exemplele capodoperelor literaturii universale și ale autorilor lor, pe raportarea la acestea, era posibilă o apreciere obiectivă (dar și subiectivă, în sensul în care criticul înțelegea subiectivitatea) a valorilor literare naționale. Astfel procedează autorul monografiei la care ne referim atunci când examinăm tradițiile prozei narative moldovenești, amintind în acest context de *Don Quijote*, *Suflete moarte*, *Dyl Ulenspiegel*, *Esopia*, *Alexandria*, *Halima*, *Sindipa*, *Romanul vulpei*, *Revizorul* sau de asemenea reprezentanți ai literaturii universale ca Cervantes, Rabelais, Gogol, La Fontaine, frații Grimm, Andersen, Stendhal, Prévost, Swift. Citându-l pe G. Ibrăileanu („*În Creangă trăiesc credințele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morală, filozofia poporului, cum s-au format în mii de ani de adaptare la împrejurările pământului dacic, de desubtul fluctuațiilor de la suprafața vieții naționale*”), Vasile Coroban afirmă: „Ca artist de geniu, clasicul nostru se înrudește în egală măsură cu autorul lui Dyl Ulenspiegel și cu Rabelais sau Cervantes. *Poveștile* și *Amintirile* crengiene cristalizează artistic un lung proces de creație carnavalescă populară, și deoarece cristalul e șlefuit de un artist genial, el capătă toate nuanțele posibile ale materialului din care e construit. Creangă, ca și Cervantes în literatura spaniolă, epuizează genul abordat. Reluarea tradițiilor carnavalești ale lui Creangă e posibilă numai de pe alte poziții. A încerca să scrii, de pildă, amintiri din copilărie într-o manieră umoristică înseamnă a accepta de la bun început un eșec. Toți acei care au fost tentați de ideea de a-l imita n-au putut evita pastașa” [3, p. 73]. Asemenea exemple sunt frecvente în această monografie.

Capitolul despre roman ca fenomen estetic abundă în trimiteri la literatura universală și în referințe la lucrările teoretice despre genul romanesc ale unor scriitori și critici ca

Mme de Staël, Stendhal, Balzac, Goethe, Belinski, Pisarev, Dostoievski, L. Tolstoi, Th. Mann, R. Menéndez Pidal, W. Faulkner și alții. Nu lipsesc asemenea referințe nici în celelalte capitole, dedicate romanului moldovenesc contemporan. Reflecțiile istorico-literare sunt însoțite de cele mai multe ori de cele teoretico-literare. Astfel, referindu-se la traducerea prozei moldovenești în alte limbi, Vasile Coroban menționează: „Desigur, o traducere nu e încă un indiciu indiscutabil de universalitate a scriitorului, căci cunoaștem scriitori, cu renume mare, traduși în multe limbi ale lumii, pe care ulterior timpul i-a eliminat atât din circulația națională, cât și din cea universală. Sunt și cazuri contrarii. Stendhal, a cărui genialitate fusese ghicită la timpul său numai de Balzac, rămâne scriitor obscur până în pragul secolului al XX-lea, când de abia opera lui e acceptată de toată lumea ca universală. Dar oricum ar fi, traducerea denotă că o literatură începe să depășească granițele proprii, pentru a se încadra în literatura universală” [3, p. 104].

Este cunoscut faptul că Vasile Coroban a fost un spirit nonconformist, nu a acceptat valorile false sau aprecierile criticii literare oficiale și a ripostat ori de câte ori a avut prilejul s-o facă. Respingând somările și recomandările unor critici cu pretenții de mari profesioniști în ale literaturii, de exemplu, acuzarea adusă autorului *Codrilor* cum că nu a descris situația politică, socială, economică și așa mai departe din Basarabia cărmuită de boieri și capitaliști („Lupta asta pentru pământ noi n-o vedem nici în varianta definitivă al cărții. Politica hrăpărească a culacilor de a călca hatul, de a pune mâna pe petecul de pământ al megieșului, procesele puse la cale de culaci... Numai în trecut se amintește despre argățimea satului..., corupția și demagogia partidelor..., dictatura oligarhică-financiară și moșierească..., capitalul străin, ruina economică, starea de asediu, teroarea jandarmerească, cenzura... Toate acestea nu se află oglindite în roman”), Vasile Coroban scrie: „Exigențele riguroase ale criticii contemporane moldovenești de descifrare a întregului mecanism al vieții sociale într-un singur roman nu le-ar fi îndeplinit probabil nici chiar Balzac în romanele sale, luate aparte, și l-ar fi derutat pe Zola. Nemaivorbind de Galsworthy sau Roger Martin du Gard, de Thomas Mann sau de Vl. Reymont, autorul *Țăranilor*!” [3, p. 117]. Printre alți scriitori care n-au reușit să oglindească în romanele lor ceea ce i se imputa lui Ion Constantin Ciobanu, Vasile Coroban îi mai amintește pe Liviu Rebreanu, Lev Tolstoi, Mihail Șolohov, Vilis Lațis, pentru a conchide că critica moldovenească nu se eliberase complet de vederi vulgarizatoare, înțelegând literatura ca un fel de studiu sociologic, că în această critică noțiunile de realism artistic, de comic, tragic, alegoric, fantastic erau încă foarte vagi. Referindu-se la romanul contemporan, Vasile Coroban aduce exemple elocvente de adevărați artiști ai genului românesc din literatura universală ca Ernest Hemingway, William Faulkner, Alberto Moravia, Maxim Gorki, dar nu uită nicicând de făuritorii romanului modern Cervantes și Rabelais, poate cei mai frecvent menționați și citați reprezentanți ai literaturii universale.

Referințele la practica artistică universală abundă și în lucrările de teorie literară ale lui Vasile Coroban cum ar fi *Opera artistică și procesul literar*, *Imaginea artistică*, *Funcțiile imaginii artistice*, *Temă, subiect, motiv*, *Compoziția*, *Fond și formă*. În aceasta din urmă impresionează, de exemplu, referințele la *Prometeu înlănțuit* de Eschil, la *Divina comedie* de Dante Alighieri, la *Don Quijote* de Cervantes, la *Comedia umană* a lui Balzac ș. a. Trebuie să menționăm și fenomenul invers, când în unele articole și studii dedicate unor autori străini sau unor aspecte ale creației lor, Vasile Coroban ia în discuție diverse probleme de ordin teoretic sau istorico-literar, cum ar fi studiile despre comic în *Don Quijote*, despre arta ironiei la Swift, despre distanțarea ironică în *Istoria unui galben* ș.a.

În studiul monografic *Dimitrie Cantemir, scriitor umanist*, numit de autor pur și simplu eseu, găsim o altă confirmare a ancorării lui Vasile Coroban în spațiul literaturii universale pentru a contura mai clar și mai profund caracterul original al operei cantemiriene. În prefața la acest volum, intitulată *Vasile Coroban și cultul studiului intercultural*, M. Cimpoi menționează că „Vasile Coroban a excelat în fond în domeniul studiului comparat, aducând în câmpul demonstrației critice fapte din același context ideatic spicuite din diferite arealuri culturale, cum e cazul și studiului monografic despre umanismul lui Dimitrie Cantemir, privit în strânsă corelație cu cel tradițional universal, european și românesc” [2, p. 3]. Și aici trebuie să precizăm că în condițiile în care a lucrat Vasile Coroban mai multă vreme, condiții de

dirijism ideologic, sociologism vulgar și proletcultism, el nu a putut realiza adevărate studii de comparatism, pentru că acestea, mai ales atunci când se adresau literaturii occidentale, nu erau văzute cu ochi buni de cei de la putere, dar a încercat să introducă elemente de cercetare comparatistă aproape în tot ce a scris, și aceasta se datorează erudiției, amplerilor sale cunoștințe de literatură universală, formației sale clasice și clasiciste, dar și universitare, vehiculând cu ușurință bibliografii în limbile franceză, germană, italiană, rusă, ca să nu mai vorbim de cea română. În acest studiu autorul vorbește, pe bună dreptate, despre aceea că un umanism în sensul tradițional occidental nu putea să apară în Moldova acelei perioade, dar dezvăluie caracterul specific al gândirii umaniste din spațiul nostru cultural, în direcția în care a orientat aceste studii Dan Horia Mazilu.

Bibliografia de care se servește este în mai multe limbi străine (franceză, germană, italiană, rusă, spaniolă). Vasile Coroban nu putea să nu amintească și în acest studiu, dedicat unui scriitor umanist, de un alt mare scriitor umanist – spaniolul Miguel de Cervantes Saavedra, autorul celebrului roman *Don Quijote*, din care citează un gând despre natură, meșteșug și artă, aproape similar cu altul cantemiresc referitor la aceeași problemă, ideile expuse de ambii scriitori venind din aceeași sursă: cunoscutul tratat antic *Despre sublim*. Numeroasele trimiteri la autorii și filosofi antici, la scriitori ca Villon, La Bruyere, Voltaire, La Fontaine, Cervantes, Rabelais, la cartea de apologuri și aforisme *Calila și Dimna* confirmă o dată în plus vasta cultură filologică a lui Vasile Coroban, ceea ce îi permite să emită și concluzii pertinente precum sunt următoarele: „La începutul secolului al XVIII-lea, D. Cantemir formulează gânduri și concepții care pot ocupa un loc de cinste și binemeritat în istoria umanismului și iluminismului european” sau „Opera lui D. Cantemir se prezintă ca o sinteză de gândire universală și de cugetare națională” [4, p. 295]. M. Cimpoi a surprins exact acest lucru, menționând că în viziunea lui Vasile Coroban Dimitrie Cantemir apare ca „primul om de cultură care realizează o sinteză între Orient și Occident, este adică o figură interculturală, interfrontalieră: în el se adună nu doar cele două moduri de gândire, ci și timpurile, în primul rând, cel antic și cel renașcentist” [2, p. 4].

Încă în anii 1963-1964 Vasile Coroban a scris un articol important despre receptarea operei eminesciene: *Opera lui Eminescu peste hotare*, în care amintește despre traducerile din poezia lui Eminescu în limba engleză ale Silviei Pankhurst, apărute în 1930 și prefăcute de Bernard Shaw, care considera versiunea engleză „uluitoare și izbitoare”, recunoscând că traducerea l-a cucerit, afirmând că rămăsese încântat de poetul nostru, comparându-i plasticitatea cu pânzele lui Delacroix, iar armonia lor – cu muzica lui Berlioz [5, p. 294]. Apoi cercetătorul examinează receptarea lui Eminescu în spațiul literar francez și italian, atât la nivelul traducerilor cât și la nivelul interpretării critice (monografiile lui Alain Guillerrou și Rosa del Conte). În final amintește despre traducerile în limba spaniolă aparținând poezilor María Teresa León și Rafael Alberti. Toate acestea, în viziunea autorului articolului, vorbesc despre „universalitatea poeziei lui Eminescu”. În *Creația lui Eminescu în școală* (Lumina, 1980) există un prim capitol intitulat *Eminescu și romantismul european*, în care Vasile Coroban nu numai că încearcă să-l plaseze pe Eminescu în cadrul romantismului european, dar abordează, fie și tangențial, probleme importante pentru istoria literaturii universale: curentele literare în succesiunea lor, problema tradiției și a inovației ș.a. Astfel, Vasile Coroban scrie: „Orice fenomen artistic, pentru a fi înțeles pe deplin, trebuie să fie privit din două puncte de vedere: ca fenomen istoric și ca structură estetică”, insistând asupra faptului că această structură artistică „se poate repeta în viitor și pentru care se pot descoperi analogii în trecut”, aducând ca exemple de structură artistică de tip romantic elegiile poezilor latini, poezia lui Dante și Shakespeare, ale căror opere intră în „tipologia romantismului” [6, p. 8]. Este vorba de ceea ce s-a numit tip romantic de creație, în opoziție cu tipul realist de creație. Referindu-se la problema influențelor, Vasile Coroban subliniază că influențele literare nu trebuie exagerate, mult mai important este efectul lor, metamorfozarea lor în procesul de creație, ceea ce azi s-ar putea numi receptarea creatoare a scriitorului: „Analiza izolată a poeziei eminesciene, în afara contextului mișcării romantice, ne-ar oferi o imagine incompletă, trunchiată a creației poetului nostru, care se situează printre valorile estetice de primă mărime ale literaturii universale”

[6, p. 23]. Iată un îndemn valabil nu numai pentru cercetarea și înțelegerea creației eminesciene, ci și a oricăruia dintre scriitorii noștri.

Vasile Coroban a manifestat un viu interes și pentru proza scurtă, iar în scrierile sale dedicate esteticii genului narativ scurt amintește sau citează abundent din maeștrii consacrați ai genului: „Începând de la Boccaccio, părintele nuvelei moderne, și terminând cu opera marilor nuveliști din literatura universală de azi, genul narativ scurt are tradiții trănice și bogate, care nu pot fi încălțate, pentru a se amnistia anumite tendințe primitiviste în artă” [5, p. 4]. În eseu *Originile nuvelei* face referință la bogata tradiție nuvelistică europeană, amintind de Boccaccio, Cervantes, Caucer, La Fontaine, iar bibliografia include nume de prestigiu din știința literară europeană (Cândido Aullón, Kurt Reichenberger, Angel del Río, Natalino Sapegno, Andreea Gustarelli, Walter Pabst, Giulio Nassi, Salvatore Bataglia, Antoine Adan, Jacques Vier, Karl Vossler ș.a.). Când scrie despre ceva concret, fundalul sau contextul nu poate să nu trimită la experiența unor mari scriitori din alte literaturi, la tezaurul literaturii universale sau, cum remarcă foarte exact Mihai Cimpoi, „raportează necruțător totul la Marea literatură” [7, p. 258]. De exemplu, în eseu *Actualitatea în literatură*, chiar dacă se referă la literatura contemporană, face trimiteri și referințe la Walter Scott, Victor Higo, Alessandro Manzoni, Alexei Tolstoi, Homer, Cervantes, Stendhal, Balzac, Thackeray, Dickens, Mark Twain, Jack London, Dante, Iuvenal, Pușkin, Catul, Arghezi, Sadoveanu, Moliere, Dostoievski, Shakespeare, Jean-Jacques Rousseau.

În studiul „*Divina comedie*” și romanul modern cercetătorul se referă la receptarea lui Dante în străinătate, menționând unele traduceri, amintind de admirația pentru Dante a lui Pușkin și Goethe, despre aprecierile date de Saltâkov-Șcedrin, Gonțarov, Bunin, Gorki. Apelând la cercetători cu renume ca Guilio Nassi, Salvatore Bataglia, Natalino Sapegno, dar și la unii cercetători francezi și ruși, Vasile Coroban scoate în evidență influența lui Dante asupra romancierilor de mai târziu (Hugo, Balzac, Dostoievski). În „*Confesiunile*” lui Jean-Jacques Rousseau Vasile Coroban prezintă figura marelui iluminist francez, relevând aspectele cele mai importante ale gândirii și operei scriitorului, dar insistă și asupra receptării lui în spațiul cultural românesc, menționând că ideile și arta lui Rousseau au lăsat urme adânci în literatura noastră clasică (Ioan Cantacuzino, Aleco Russo, Alecsandri, Eminescu, chiar Creangă, care „a cunoscut ideile lui Rousseau în rezumat”). Iar presupunerea că „o comparare a *Amintirilor din copilărie* ale lui Ion Creangă cu *Confesiunile* lui Jean-Jacques Rousseau ar putea da naștere la nenumărate sugestii interesante” [5, p. 372] ar constitui și în prezent obiectul unei serioase cercetări comparatiste.

Vasile Coroban a scris mai multe articole comemorative, dedicate unor scriitori de primă mărime din literatura universală (Petarca, Shakespeare, Voltaire, Rousseau, Schiller, Brecht ș.a.), în care nu prezintă, pur și simplu, o scurtă biografie de creație a acestor scriitori, ci aduce în discuție un șir de probleme actuale de istorie și teorie literară. Astfel, pentru a aduce doar un exemplu, în articolul despre Shakespeare, scris cu prilejul celor 400 de ani de la nașterea scriitorului englez, găsim atât o trecere în revistă a vieții și operei dramaturgului, cât și o reflecție asupra destinului unor personaje celebre, cum este Falstaff, „una dintre figurile cele mai discutate și cele mai fascinante ale teatrului shakespearian”, despre care Coroban afirmă în final: „Portretul lui Falstaff e nemuritor, fiind schițat cu siguranță de o mână nemuritoare. Din acest portret pot fi deduse multe învățăminte și pentru literatura moldovenească contemporană. Palide și triste ne apar de multe ori portretele eroilor negativi și pozitivi din proza și dramaturgia moldovenească contemporană. La noi se mai continuă confruntarea virtuților și viciilor, născocindu-se personaje angelice și personaje diabolice. Și ce e mai caraghios e faptul că schema bine ticluită biruie, fără greutate deosebită, torentul impetuos al vieții. Dar viața, în cele din urmă, se va răzbuna, înecând în torentul său aceste scheme. Nu dozele – bine-rău, frumos-urât, angelic-diabolic, conștient-inconștient ș.a.m.d. – fac un erou, ci viața. Shakespeare a creat chipuri nemuritoare, pornind de la complexul vieții, de la realitate. În acest sens, opera lui, ca tradiție, e veșnic edificatoare” [5, p. 345].

Despre Cervantes și opera marelui umanist spaniol Vasile Coroban a scris mult. Poate mai puține sunt lucrările dedicate nemijlocit lui Cervantes, în schimb scriitorul spaniol este, probabil, unul dintre cei mai abundent citați sau amintiți autori în cele mai multe dintre

scrierile corobaniene. Într-un studiu din 1966, *Note despre comic în „Don Quijote”*, Coroban este preocupat de comicul cervantesc. Multe observații vor fi reluate mai târziu în alte lucrări, de exemplu, în *Romanul moldovenesc contemporan*. Nu sunt note într-un tot, originale despre comic în *Don Quijote*, ci, mai curând o asamblare reușită a diverselor aspecte ale comicului cervantesc pornind de la un șir de lucrări și studii recente pentru acea vreme dedicate special acestei probleme, cum ar fi lucrarea lui Wido Hempel *Parodie, Travestie und Pastiche* (1965), lucrarea *Der Sinn der Parodie im „Don Quijote”* (1963) a lui Hans-Jörg Neuschäfer sau *Cervantes* (1963) de Friedrich Schür. Și, ca de obicei, Vasile Coroban face trimitere la realitatea noastră literară: „Astăzi – mă refer la realitățile noastre literare – numai acei care n-au citit nici o pagină din această operă genială, își mai pot permite, nebănuind cât sunt de ridicoli, să construiască, după canavale prestabilite, istorisiri sordide ale căror eroi nu știu de eșecuri și de vânătăile sorții, înaintând voioși și nestingheriți de nimeni și de nimic spre țel” [5, p. 347-348].

Printre studiile lui Vasile Coroban un interes aparte reprezintă cel intitulat *Distanțarea ironică în „Istoria unui galben”*. Am făcut și noi trimitere la Vasile Coroban și la acest studiu într-o lucrare în care am încercat să plasăm opera lui Alecsandri în tradiția prozei picarești spaniole, oferind și un presupus și posibil model de inspirație – nuvela lui Cervantes *Colocviul câinilor* [8]. Deși reia cunoscutele afirmații ale unor autori (C. Bogdan-Duică, G. Călinescu ș.a.), conform cărora drept punct de plecare pentru Alecsandri a servit un izvor german, o povestire publicată în *Mozaicul* lui C. Lecca, modelul german fiind moralizator și retoric, „o scriere lipsită de imaginație” [5, p. 246], Vasile Coroban constată că la Alecsandri subiectul împrumutat suferă o metamorfoză considerabilă, datorită jocului imaginației și a vervei. Examinând procedeul la care a recurs Alecsandri, folosit și de alți scriitori (Swift, Voltaire, Saltâkov-Șcedrin, A. France), adică formă de narare care în teoria literară senușește „Ich-Erzählung” (povestire la persoana întâi), cu alte cuvinte practicând încercări de abordări naratologice, criticul și istoricul nostru literar se va apropia de părerea cercetătorilor care au întrezărit în *Istoria unui galben* o valorificare a tradiției prozei picarești spaniole, fie prin filieră germană (povestirea germană *Moneda* ar fi putut fi inspirată de nuvela lui Cervantes amintită mai sus), fie prin filieră franceză (Alecsandri a putut citi nuvela lui Cervantes în vreo traducere franceză).

În încheiere, cu titlul de *mea culpa*, am dori să formulăm câteva mărturisiri sincere și, totodată, regretabile. Ne referim strict la ceea ce am făcut aproape toată viața: am predat literatura spaniolă și universală, am cercetat și am scris mai multe lucrări despre receptarea literaturii spaniole în spațiul cultural românesc, dar, din păcate, numele lui Vasile Coroban apare foarte rar în paginile noastre. Astăzi, parcurgând scrierile celui care a fost numit „patriarhul criticii moldovenești”, ne-am dat seama că Cervantes și romanul *Don Quijote* fuseseră una dintre marile sale pasiuni, că am fi putut urmări în ceea ce a scris și a publicat Vasile Coroban, prezențele cervantești și cele quijotești, dezvăluind efectul și impactul acestora asupra convingerilor sale literare, asupra modului de a argumenta anumite probleme de istorie și teorie literară, ceea ce ar putea constitui și tema unei teze de licență sau de masterat. Același lucru se referă și la o altă problemă – Vasile Coroban și literatura universală, în general. Cu prilejul acestui centenar am fi putut edita un volum cu titlul „Vasile Coroban și literatura universală”, în care ar fi putut fi incluse cele mai reprezentative dintre studiile, articolele și eseurile sale despre literatura universală, precum și un șir de decupaje din alte lucrări, în care se fac referințe la opere și scriitori din spațiul literar universal.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. A. Gavrilov, *Personalitatea criticului*. În: V. Coroban, *Scrieri alese*, Chișinău: Literatura artistică, 1983.
2. M. Cimpoi, *Vasile Coroban și cultul studiului intercultural*. În: V. Coroban, *Dimitrie Cantemir, scriitor umanist*, Chișinău: Cartea Moldovei, 2003.
3. V. Coroban, *Scrieri alese*, Chișinău: Literatura artistică, 1983.

4. V. Coroban, *Dimitrie Cantemir, scriitor umanist*, Chișinău: Cartea Moldovei, 2003.
5. V. Coroban, *Studii, eseuri, recenzii*, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1968.
6. V. Coroban, *Creația lui Eminescu în școală*, Chișinău: Lumina, 1980.
7. M. Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, București: Editura Fundației Culturale Române, 2002.
8. S. Pavlicencu, *Vasile Alecsandri și proza picarescă spaniolă*. În: *Probleme de istorie a literaturii moldovenești*, Chișinău: Știința, 1990, p. 104-116. Vezi și lucrările noastre: *Vasile Alecsandri și literatura spaniolă* // „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1990, nr. 5, p. 21-26; „*Țară plină de minuni*” (*Vasile Alecsandri și Spania*). În: S. Pavlicencu, *Ca două gemene surori*, Chișinău: Literatura artistică, 1990, p. 79-100; S. Pavlicencu, *Tentația Spaniei*, Chișinău: Știința, 1999, p. 214-225.

SUMMARY

The article investigates the place occupied by the universal literature in the works of the literary critic and historian Vasile Coroban, the effect of the permanent reporting of the values of the universal literature to his literary persuasions, to his manner of argument of some problems of history and literary theory.

SERGIU PAVLICENCU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)